

PLK hooldavate talunike küsitlus

2012 a. kevad-talvel viidi läbi loomakasvatustalude küsitlus, saadud tulemusi kasutatakse ka ELFi osalemisel maaeluarengukava väljatöötamises keskkonnakaitseliste põhimõtete paremaks rakendamiseks.

Küsitlus viidi läbi intervjuu vormis, vastanuid oli kokku 34, neist 23 Hiiumaalt, ülejäänud Läänemaalt ja Saaremaalt.

34-st küsitletud talust 26-l on mahetunnustus. On ka talusid, mis on praeguseks lõpetanud mahetunnustuse taotlemise. 34 talu/ettevõtte hulgas on 18, kes nimetavad, et neil on talus põllumajandusliku eriharidusega isik, enamasti traktorist- mehhaanik, järgnesid agronoomi, talumajanduse või zootehnika haridusega isikud.

Taime-ja loomakasvatus

Suurimad küsitluses osalenud loomakasvatustalud kasvatavad talvesööta 460 kuni 550 hektaril. Väiksemad talud toodavad talvesööta kuni 10 ha maa-alal. Mõned väiksed ostavad kogu talvesööda sisse.

Suurimad talud kasutavad karjatamiseks kuni 350 ha, väiksemad kuni 10 ha poollooduslike alasid.

Suurematel veisekasvatustaludel on kuni 135 ammlahma, suurimatel lambafarmidel ca 100 põhikarja utte. Põhikarjakasvatuse kõrval peetakse kitsi, hobuseid ja ka piimaveiseid.

Teenuste pakkumine väljapoole talu

Põllumajandusega seotud teenustest pakutakse peamiselt heinateo teenust, silotegemist jm traktoriteenused, nimetati ka lambalaenu ja loomade transporti. Mittepõllumajandusega seotud teenustest pakutakse peamiselt turismiteenust, ka mere- ja kalastusturism (rannatalud), lumekoristusteenus talvel, maastikuplaneerimise teenus, mahepõllumajanduse koolitusteenus, giiditeenus ja ka muusikalise meelelahutuse pakkumise teenus.

Edasised plaanid

17 talu kavatses jätkata samas mahus, pigem püütakse saada kari ühtlasemaks ja kvaliteetsemaks, paljudel on maakasutus optimaalne loomade arvu suhtes. Maad ei ole võimalik enam juurde osta ega rentida.

13 talu kavatses laiendada, sest maad jagub ja tootmise efektiivsuseks on vajadus suurendada põhikarja.

5 talu kavatses tootmist vähendada, kuna jõud ei käi enam üle, on tekkinud investeeeringuvajadused, mida ei suudeta teostada.

Loomade tingimused

Viiel talul puudub üldse laut loomade jaoks. Ühel talul on laut vaid lammastele, veised on aastaringselt väljas.

Vanimad laudad on ehitatud 1930.ndatel ja uusim laut on valminud 2008. aastal. Keskmise lautade ehitusaasta on 1970.

Kõik talud kasutavad lautades sügavallapanu, peamiselt kasutatakse heina, sest teravilja kasvatavad vähesed ja seetõttu ei ole põhku piirkonnas saada.

Pooled küsitletutest hindasid oma lauda seisukorda rahuldavaks või heaks, kuid ainult 1 väga heaks. Ülejäänutel oli laut liiga väike ja/või remontivajav või puudus laut/varjualune veistele üldse.

Sõnnikukäitlemise võimalused:

10-l vastanul on olemas sõnnikuhoidla. Vastajad kinnitavad, et nende sõnnikuhoidla vastab nõuetele, vaid üks ütles, et ta ei tea, kas vastab.

Üldjuhul hoitakse sõnnikut põllul või lauda juures aunades, mis sügisel laotatakse põldudele. Mitmel puhul väidavad talunikud, et suurt hulka sõnnikut ei teki kui loomad väljas on (ka suurema karja korral) või et sõnnik, mis tekib, antakse lihtsalt naabritele.

Vajadused nõuetekohaseks sõnnikukäitlemiseks

Peamiselt on sõnnikulaotamisel kasutuses vana "veneaegne" tehnika, mis vajaks uuendamist. Kuigi enamusel vastanutest puudus sõnnikuhoidla, nimetasid sõnnikuhoidla vajadust vaid 3 vastanut. Uue (kaasaegsema või suurema) sõnnikulaotaja järgi tundsid vajadust siiski ligi pooled vastanutest.

Vajadused PLK hooldamiseks

Peamiselt vajavad talunikud oma poollooduslike koosluste hooldamiseks niiskele pinnasele sobilikku lintidega kergtraktorit, millel oleks lisaks kas siis purustus- või tasandustehnika, võsaniiduk, giljotiin või kännufrees. Nimetati ka trimmerit ja hooldus-kett-niidukit.

Mitmel puhul oli mõte PLK taastamiseks /hooldamiseks spetsiaalset tehnikat kasutada talunikule uus, sest siiani on seda tööd ise käsitsi tehtud.

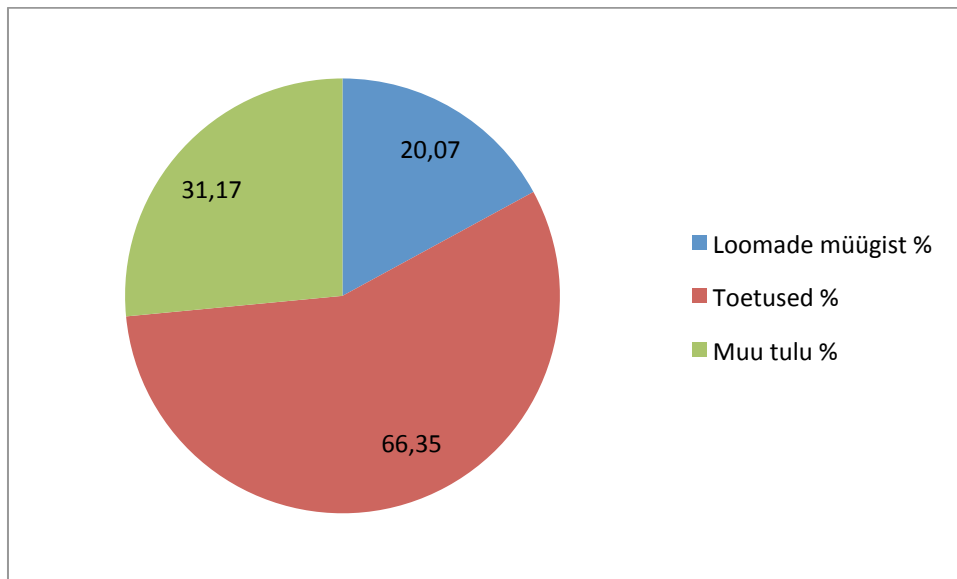
TOODANGU TURUSTAMINE 2011

Loomad realiseeritakse peamiselt Eestis, aga viimastel aastatel on jõudsalt müüdnud lihaveiseid ka Türki. Türgi ostab ka lambaid kokku. Veel mainiti lihloomade turustamist Leetu. Vähesel määral realiseeritakse loomi omatarbeks, enamalt jaolt lambaid. Veisekasvatajatel on aga tekkinud samuti huvi omatarbeks tellida teenustööd tapamajast, et saada oma toidulauale omakasvatatud loomaliha.

Üksikud talud suudavad müüa ka tõuloomi, kuid siiski vähesel määral.

Müügiks läheb hein ja silo, vähem teravilja. Lambafarmid müüvad villa. Kahjuks tunnistavad paljud lambakasvatajad, et ei suuda villapesemisse panustada ja nii läheb suur hulk villa ja lambanahku lihtsalt raisku. Väiksemad talud, kus ka piimaveised, turustavad oma toodangut küla piires.

Tulude jaotumine

Tulude jaotumine %.

Tulude jaotumine sõltub suurel määral kasutatava maa suuruselt. Kui maad on vähe siis on ka toetuste osakaal väiksem. Suurematel maaomanikel jälle vastupidi on toetuste osakaal märkimisväärne.

KESKKONNATEADLIKKUS

Erandidult kõik talunikud vastasid keskkonnateadlikkuse küsimustele, et nende põllumajanduslik tegevus on elurikkusele ja keskkonnale tervikuna positiivne või pigem positiivne. Enamus küsitletavatest majandavad looduskaitsealadel ning on pideva jälgimise ja kontrolli all Keskkonnaameti ja PRIA poolt.

Samas näitab tegelik olukord puudujääke (keskkonnale pigem kasulikust) sõnnikumajandamises. Vaid üksikud loomakasvatajad nimetavad, et loomade talvisel väljaspidamisel on möödapääsmatu rajada korralikud söötmissplatsid, mida saab sõnnikust puhastada, sõnnik kokku koguda ning hiljem seda põldude (kultuurrohumaade) väetamiseks kasutada.

TOOTMISE KITSASKOHAD. Probleemid.

Lisaks prioriteetidele – sõnnikumajandust ei peeta reeglina prioriteetseks tegevuseks - on peamine probleem väheses investeerimisvõimekuses. Seetõttu investeeritakse pigem heinatehnikasse kui varjualuste või söötmissplatside rajamisse. Mitmel juhul tõdesid vastajad, et kui loomade varjualused ja talvised söötmissplatsid muutuvad kohustuslikeks siis nad pigem lõpetavad loomapidamise.

Küllalt levinud on arusaam, et lihavesi (ka lammas) ei vaja talvisel ajal erilist hoolt ega peavarju. Loomi peetakse talvisel perioodil väljas, ka siis kui talvine ala on kraavide või muude veekogude vahetus läheduses. Selline suhtumine näitab, et vaatamata sellele, et talunikud peavad end

keskkonnateadlikeks, majandavad tegelikkuses mitmed loomapidajad talveperioodil ohutegureid keskkonnale eirates.

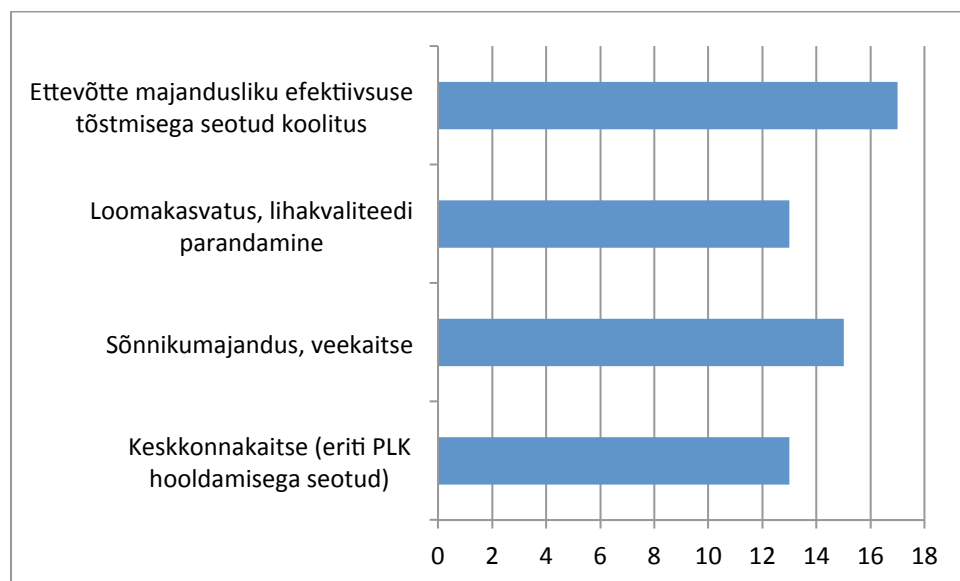
Tuleb märkida, et eriti probleemne on suure hulga loomade koondamine ilma spetsiaalsete rajatisteta külmumata maapinna korral sügisel ja varakevadel. Kuna võib arvata, et kliima muutudes pikad soojad sügised sagenevad, tuleks sellega investeringukavasid koostades arvestada.

Kitsaskohtadena mainiti ka korraliku tööjõu puudust ja maa nappust, raskusi rendimaadega.

HUVI/VAJADUS KOOLITUSTE JÄRELE

Peaaegu kõik vastanud kuuluvad erialaliitudesse või ühingutesse, kus neile pakutakse häid temaatilisi koolitusi ja õppereise. Peale selle on talunikel teatud toetuste saamiseks kohustus läbida koolitused (nt.mahepõllumajanduse- ja PLK hooldamisega seotud koolitused). See on tekitanud olukorra, kus ollakse õigustatult väga valivad koolituste suhtes. Enamik talunikke on küll nõus osalema koolitustel, kuid eelistavad kuulata pigem praktikud, kellel on ette näidata ka teatud tulemused.

Enim nimetatud koolitusteemad:

Lisaks majandusliku efektiivsuse ja veekaitseteemalistele koolitustele sooviti koolitusi järgmistel teemadel:

- traditsioonilised majandamise viisid, öko- ja väike põllumajandus;
- põllumajandusega seotud riskid;
- säästva energia teemal;
- mehhaniseerimisalane ja ehitusalane nõustamine;
- veekaitse osas alternatiivsed säästlikud variandid.
- puisniitude hooldamiseks tuleks korraldada käsitsiniitmise koolitusi, kasvõi talgute raames.

Nõuete täitmine toetuste saamisel

Tänaseks on üha vähem probleeme nõuete täitmisega, siiski oli 8 vastanul esinenud probleeme toetuste kättesaamisel ja PRIA-ga vaidlemisel, probeemiks on olnud peamiselt puude-põõsaste teema.

Paljud talunikud kurtsid, et kontrollid käivad mõõtmisi tegemas suurvee ajal, mil mereäärsed karjamaad on vee all ja tegelik karjatatav ala jääb seetõttu arvestustest välja.

Ka on tulnud ette probleeme, kus määrust muudetakse pärast taotluste vastuvõtmist.

Ühistegevus. Tehnika jagamine

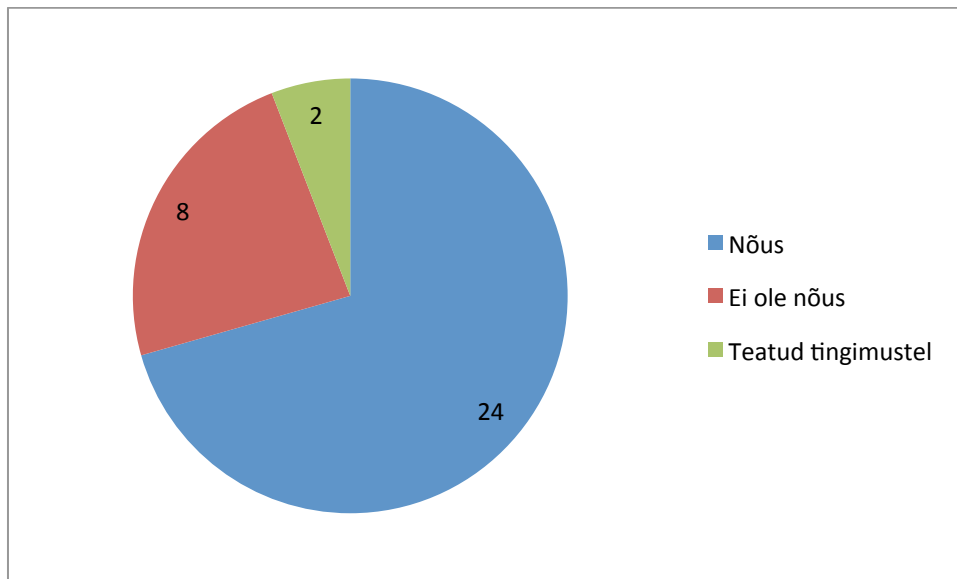
Üldiselt ei olda nõus oma tehnikat võõrastesse kätte andma, kuna võõrastes kätes kipub tehnika katki minema.

Pigem ollakse nõus osutama teenust teenuse vastu.

Vaid kolm küsitletutest on nõus tingimusteta tehnikat jagama. Teatud tingimustel ollakse nõus tehnikat jagama 17 korral ja siis ainult väga usaldusväärsele talunikule.

Valmisolek teatud toetuskeemide olemasolul viia ellu kaitsekorralduskavas toodud tegevusi

26 vastanut 34-st on nõus vastavate toetuskeemide korral ellu viima hooldatava maa-ala kaitsekorralduskavas ette nähtud (lisa)tegevusi, nt käsitsi niitma. Käsitsi niitma ollakse (piisava toetuse puhul) nõus, ja kuigi see on töömahukaks ja aeganõudev ollakse huvitatud selle oskuse säilitamisest. Praktikas on siiski probleemiks aeg ja tööjõud.

Valmisolek teatud toetuskeemide korral viia ellu kaitsekorralduskavades ette nähtud tegevusi.

15 talu on nõus kasvatama vastavalt ettenähtud juhtnööridele spetsiaalseid karjavalvekoeri. Koerte suhtes ollakse üldiselt positiivselt meelestatud, kuid samas peetakse ka ohtlikuks neid pidada aktiivse loodusturismi piirkonnas (näiteks linnuvaatluskohtades, kus loodusturistid liiguvad vabalt looduses). Karjavalvekoerad on olulised just lambakasvatajatele, kuna viimastel aastatel on huntide rünnakud lammastele sagenenud ja ühiskonnas on kiiresti levinud huntidevaenulik suhtumine, samas on hundi näol tegemist üle-euroopaliselt ohustatud suurkiskjaga.

ETTEPANEKUD MAK 2014 – 2020 PERIOODI TOETUSTE OSAS

Olulise osa küsimustiku vastustest moodustavad talunike ettepanekud MAK 2014 – 2020 perioodi toetuste kohta.

Kõige enam soovisid vastajad võrdseid toetusi EL riikide põllumeestega ning investeeringutoetusi väiketootjatele. Teravalt tõusis küsimus nn purustamistoetuste maksmise kohta, mis on absoluutselt ebaproportsionaalses vahekorras võrreldes tegelikult põllumajandusliku tootmisega tegelevate talunikele makstavate toetustega. Samuti loodetakse, et investeeringutoetused laienevad tulevikus ka väiksematele ettevõtetele.

Arvestades mosaiikse maastiku erilist tähtsust elurikkusele ja kõrge loodusväärtustega põllumajanduse olulisust keskkonnakaitses ja ka toidutootmises, on eriti oluline, et säiliks ka väikesed ja keskmise suurusega talupidamised ja loomakarjad. **Seetõttu on väga oluline investeeringutoetuste võimalus ka väiketootjatele.**

Uue perioodi MAK toetuste osas on küsitletud talunikel järgmised ootused ja tähelepanekud praeguse olukorra kohta:

- Toetusi tuleks maksta põllumehele, mitte maaomanikule. Kui maaomanikule siis mõnest muust rahastamise skeemist. Keelata rohumaadel purustamine. Juba praegu on piirkonna loomakasvatajatel söödapuudus.

- Hooldusniitmise eest makstav tasu on eproportsionaalselt suur. Maade korrashoiu eest võiks maksta selleks kulunud kütuse kompensatsiooni. Hooldusniitmine ei ole põllumajanduslik tegevus, sellest on kujunemas äri. On tekkinud olukord, kus maade rendihinnad on tõusnud nii kõrgeks, et tootja, kes oleks maa kasutamisest tootmiseks huvitatud, ei jõua rendihinda maksta.
- Toetus on eraisikutele maksuvaba, samas tootja maksab kõrget rendihinda ning maksab ka kõik maksud. See omakorda tõstab tootmise omahinda ja sealt edasi toodangu hinda jne.
- Investeeringutoetused võiksid laieneda ka väiketootjatele / mikroettevõtetele (-ettevõtjatele).
- Oleks ebaõiglane kui kogu Eesti muutub võrdselt ebasoodsaks piirkonnaks. Saarelisus tuleks arvesse võtta, kuna siin on kogu tootmine ja turustamine palju kallim.
- Toetuste määrad PLK puhul tasakaalu (*praegused PLK toetusmäärad on jäänud ajale jalgu*)
- Kontrollid peaksid arvestama rannikualade eripäraga (suurvesi), karjamaa piire tuleks kontrollida katastriplaanil alusel.
- Toetuste väljamaksmine peaks olema jaotatud ühtlaselt aasta peale, et vahepeal ei peaks talunik laenu võtma.
- Võiks olla oma keskkonnamõju meede, et saaks toetust varjualuse ja sõnnikuhoidla rajamiseks kaitsealal või selle vahetus läheduses.
- Investeeringutoetused väga olulised, kas või 40% et saaks tehnikat osta.
- Keskkonnanõuetel põhinev toetustesüsteem. Keskkonnatoetuste osakaalu suurendamine ja bürokraatia vähendamine eriti väiketootjate jaoks.
- Keskkonnasõbralikku väiketootmist peaks rohkem toetama.
- Talunikel liiga suur vastutus, liiga suured nõuded ja karistamine liiga kergelt. Maaomanikke tuleks koolitada, et nad teaksid oma maa väärtust (PLK). Maaomanikud on rendihinna peal väljas, aga vastutama pannakse talunik (rentnik), kes seal tegutseb.
- Ammlehma toetus võiks jääda ka uuel perioodil.
- Veiste kõrvanumbrid võiksid olla paremast materjalist, võiks olla sellised et kestaksid väh. 5 aastat ja neil peaks olema garantii.
- Loomatoetuste vähendamise arvelt võiks toetada hoopis teisi tegevusi nt kasvõi loomade tapatoetus vmt.
- Rohkem tähelepanu tuleks pöörata väiketootjatele. Nõuded on samad nii suurtele kui väikestele, mis teeb väike-ettevõtetele turule pääsemise palju raskemaks ja kallimaks.

LÕPETUSEKS

Viimastel aastatel on saavutatud pärandkoosluste hooldamisel karjatamisega olulisi edusamme, karjad on kasvanud ja hooldatavad alad suurenenud.

Levinud on seisukoht, et lihaveised (osaliselt ka lambad) ei vaja üldse talvisel perioodil katusealust, samuti on levinud loomade talvine söötmine kraavide jt veekogude läheduses ilma mingeid sõnnikukogumise meetmeid kasutamata. Loodetakse, et loodus ise aitab kaasa sõnniku lagunemisele söötmissplatside läheduses, ei nähta ohtusid sõnniku võimalikust sattumisest põhjavette või merre.

Väga mõtlemapanev on mitmete vastanute avaldatud mõttekäik, et nad lõpetavad loomapidamise, kui nt varjualuste nõue (so. sisuliselt nõuded looma healule ja veekaitsele) muutub kohustuslikuks.

Seega tuleb uuel MAKi toetusperioodil jätkata investeeringuid nii PLK taastamiseks (selleks vajalikku spetsiaalsesse tehnikasse) kui ka investeeringuid loomakasvatushoonetesse, söödaplatsidesse ja sõnnikuhoidlatesse ning kaasaegsesse sõnnikulaotamistehnikasse. Väga oluline on üldise teadlikkuse tõstmine veekaitsest, aga ka loomade healust ja PLK hooldamisest. Siiski ei ole mitmel puhul tegemist mitte teadlikkuse puudumise, vaid investeerimisvõimaluste puudumisega ja seetõttu on ülioluline, et investeeringutoetused loomakasvatusehitistesse, sõnnikukäitlemis- ja PLK hooldustehnikasse lihaveise- ja lambakasvatajatele oleksid talunikele, sh ka väiketootjatele kättesaadavad.

Kuidas satuvad lämmastik ja fosfor veekogudesse?

Põllumajandusest lekib toiteaineid veekogudesse enamasti kas ebaõige sõnniku käitlemisega (nt.lekkivad silo- ja sõnnikuhoidlad, sõnniku laotamine külmunud maale) või toiteainete tasakaalu mitteametavalt või valesti ajastatud mineraalväetiste kasutamisel. Samuti lekib lämmastikku ja fosforit mullast põllu kündmisel kui tuule, vihma- ja lumesulamisveega hakkavad mullaosakesed liikuma.

Kuidas vähendada toiteainete jõudmist veekogudesse?

Põllumajanduses tuleb erilist tähelepanu pöörata väetamisele, sõnnikukäitlemisele ja loomade talvisele pidamisele - rajada lekkekindlad sõnniku- ja silohoidlad, söötmissplatsid ja laudad, tagada piisav allapanu loomadele sügavallapanu puhul, et toimuks õige käärimisprotsess. Oluline on õigeaegne ja hoolikas sõnnikulaotamine, et toimuks kiire sõnniku mulda viimine. Sõnnikuaunade kasutamisel tuleb need korralikult katta, et vältida vihmaveega toiteainete leostumist pinna- ja põhjavette. Lämmastik võib sõnniku transportimisel või katmata aunadest levida ka õhusaastega, liikudes nii sadu kilomeetreid. Suvisel ajal vähendab toiteainete sattumist veekogudesse looduslikel karjamaadel karjatamine, kuna õigete karjatamiskoormuste puhul kasutatakse loomade sõnnik taimede kasvamisel ära.

Kuidas vähendada reostust?

Veekogude reostumist pidurdavad näiteks puhveralad kraavide ja teiste veekogude ääres. Taimestik ja puud kasutavad toiteaineid kasvuks ja nii väheneb nende jõudmine vette. Puhverribad on elupaigaks mitmetele liikidele, samuti on nt. kraavikallastel kasvavad pajud olulised toiduallikad varakevadel mesilastele jt.tolmeldajatele. Väga headeks veereostuse vähendajateks on looduslikud või spetsiaalselt sel eesmärgil rajatud märgalad – puhverloodud,

settetiigid, tehismärgalad. Kraavide puhul tuleb silmas pidada, et sirgetes ja sügavates kraavides on veevool kiire, mistõttu toiteained ei setti, vaid jõuavad suuremasse veekogusse (järve, merre), st. tuleb vältida laiu, sirgeid kraave ja aeglustada veevoolu – rajades käänakuid, settetiike. Settimist soodustab ka näiteks suuremate kivide asetamine kraavi põhja.

Erosiooni vähendamiseks põldudelt on hakatud kasutama järjest enam ka künnivabu meetodeid, kus seeme külvatakse ilma mulda sügavalt lahti ajamata otse kamarasse. Oluline on rakendada selliseid künnivabu meetodeid, millega ei suureneks taimekaitsevahendite kasutamine.

Väetiste välja leostumist vähendab ka põldudele talvise taimkatte külvamine, mis hoiab ära kevadiste sulavetega toiteainete mullast lekkimise. Püsirohumaadelt erosiooni praktiliselt ei toimu, seetõttu aitab näiteks pool-looduslike rohumaade kasutamine karjatamiseks või heina saamiseks vähendada ka reostuskoormust Läänemerele.

Intervjuud talunikega viis läbi ning kokkuvõtte koostas Lia Rosenberg